

Makedonika

Vol 5, No 1 (1963)

Νάση Αλευρά, Ο Φανός στην Κοζάνη (Λαογραφική μελέτη με όλα τα τραγούδια απ' το Φανό)

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.858](https://doi.org/10.12681/makedonika.858)

Copyright © 2014, Στίλπων Π. Κυριακίδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κυριακίδης Σ. Π. (1963). Νάση Αλευρά, Ο Φανός στην Κοζάνη (Λαογραφική μελέτη με όλα τα τραγούδια απ' το Φανό). *Makedonika*, 5(1), 581–582. <https://doi.org/10.12681/makedonika.858>

Νάση 'Αλευρά, 'Ο Φανός στην Κοζάνη (Λαογραφική μελέτη με όλα τὰ τραγούδια ἀπ' τὸ Φανό). Τύποις Π. Τζώνου. Κοζάνη 1962. 16ον, σ. 38.

'Ο συγγραφεύς, φίλος τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας, μᾶς δίδει εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν μελέτην περιγραφὴν τοῦ ἔθιμου τοῦ Φανοῦ ἐν Κοζάνη μετὰ συλλογῆς τῶν κατὰ τοὺς χοροὺς αὐτοῦ ᾄδόμενων ἁσμαμάτων. Τῆς περιγραφῆς προτάσσεται βραχεῖα εἰσαγωγή περὶ τῶν λέξεων ἀποκριὰ καὶ καρναβάλι, ὡς καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔθιμου. Εἰς τὸ σημείον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς δὲν φαίνεται πολὺ ἔμπειρος εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν λαογραφίαν. Ἡ λέξις καρναβάλι εἶναι βεβαίως ἰταλικῆς προελεύσεως, ἀλλὰ δὲν ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ καρνα καὶ βάλε, ὅ ἐστι χαῖρε κρέας, ἀλλ' ἐκ τοῦ carnem levare, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀῖρειν τὸ κρέας. Ἀντίστοιχος πρὸς τοῦτο εἰς τὴν ἑλληνικὴν εἶναι ἡ λέξις Σήκωσι, διὰ τῆς ὁποίας ὀνομάζονται αἱ Ἀπόκρεω ἐν Κύπρῳ.¹

Ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔθιμου εὐρίσκειται εἰς ἀρχαῖα εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἀλλ' ἡ παράθεσις τῶν Κρονίων, Διονυσίων καὶ Λουπερκαλίων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε δὲν εἶναι ὀρθή, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἶναι ὀρθὸν ὅτι τὸ ἔθιμον ἔχει σχέσιν πρὸς πολεμικὰς ἐορτὰς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὃ δὲ χορευόμενος χορὸς εἶναι αὐτούσιος ὁ πυρρῆχιος τῶν ἀρχαίων.

Ἀνακριβὲς νομίζω ὅτι εἶναι καὶ τὸ λεγόμενον, ὅτι δικοί μας καὶ ἔξενοι μελετῆται τῶν ἑλληνικῶν ἔθιμων ἐπραγματεύθησαν ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ Φανοῦ τῆς Κοζάνης καὶ ὅτι κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὗτος εἶναι λείψανον τοῦ ἀρχαίου πυρρῆχιου. Τοιούτους ἐπιστήμονας μελετητάς, ἐγὼ τοῦλάχιστον, δὲν γνωρίζω.

Δὲν γνωρίζω πόθεν ἠρῶσθη ὁ συγγραφεὺς τὴν πληροφορίαν, ὅτι οἱ Φανοὶ ἀπετέλουν τόπον συγκεντρώσεων τῶν ὑποδούλων, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ κατὰ τὸ 1821 καὶ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα ἐμοίραζαν ὄπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις. Ἡ πληροφορία δὲν φαίνεται πολὺ ἀκριβής. Οἱ Φανοί, αἱ πυραὶ δηλ. κατὰ τὰς Ἀπόκρεως, δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὴν Κοζάνην, ἀλλ' ἐξετείνοντο ὑπὸ διάφορα ὀνόματα καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει. Ὅθεν ἀμφίβολα εἶναι καὶ τὰ περὶ εἰδικοῦ προνομίου τῶν Κοζανιτῶν λεγόμενα. Ἀντὶ πάντων τῶν ἀμφιβόλων τούτων χρησιμώτερον θὰ ἦτο τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως, ἂν περιορίζετο εἰς σαφεστέραν καὶ λεπτομερεστέραν περιγραφὴν τοῦ ἔθιμου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἄλλα ἔθιμα τῆς Τυροφάγου.

Εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἔθιμου ἐπιτάσσεται συλλογὴ ἁσμαμάτων τῆς ἀγάπης, κλέφτικων καὶ σατυρικῶν, τὰ ὁποῖα ᾄδονται κατὰ τοὺς χοροὺς τοῦ

¹ Βλ. Ἀθ. Σακελλαρίου, Κυπριακὰ τ. Β' σ. 780. «ἡ ἀπόκρεω, καθ' ἣν σηκώνονται ἅπαντα τὰ ἐκ κρέατος φαγητά».

Φανοῦ. Ἡ καταγραφή φαίνεται ἀκριβῆς, ἐνδιαφέροντα δὲ εἶναι τὰ παρεμβλήματα, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται διὰ τὴν ἰσομέτρησιν τοῦ ποιητικοῦ κειμένου πρὸς τὸν ὕθμὸν τοῦ ἄσματος καὶ τοῦ χοροῦ. Τὰ κείμενα εἶναι παραλλαγὰ γνωστῶν καὶ ἀλλαχόθεν ἄσμάτων.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Γ. Ι. Θεοχαρίδου, Μιχαὴλ Δούκας Γλαβᾶς Ταρχανειώτης. (Προσωπογραφικά). Θεσσαλονίκη, 1956. (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστημ. Ἐπετ. Φιλολογ. Σχολῆς. Τομ. Ζ'. Μνημόσυνον Χ. Χαριτωνίδου). 8ον, σ. 26 (183-206).

Ὑποκείμενον τῆς πραγματείας εἶναι κυρίως ὁ καθορισμὸς τοῦ ἐπιγραφῆ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου εἰς τὸν Ἁγιον Δημήτριον ἀναφερομένου ὡς ἀναστήσαντος τὸ ναῦδριον πρωτοστράτωρος Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου του Μαρίας Κομνηνοφουῦς πρὸς γένους. Παλαιότερον ἐπιστεύθη ὅτι ὁ πρωτοστράτωρ οὗτος εἶναι ὁ Μανασσῆς Ταρχανειώτης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη παλαιότερον ἀποκρουσθῆ ὡς ἀπίθανον. Ὁ συγγραφεὺς ἀντὶ τοῦτου ἐκφορᾷ τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Μιχαὴλ τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ὁ Μιχαὴλ Γλαβᾶς Ταρχανειώτης, ὁ ὁποῖος παρέμεινεν ἀρκετὰ ἔτη ἐν Θεσσαλονίκη, τὴν δ' ἐπιγραφὴν θεωρεῖ ποίημα τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ Μανουὴλ Φιλῆ.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο καταλήγει ὁ συγγραφεὺς κατόπιν ἐνδελεχοῦς προσωπογραφικῆς ἐρεύνης διὰ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τὸν πρωτοστράτωνα τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ἐρευνα αὕτη προσλαμβάνει γενικωτέραν σημασίαν διὰ τὰ πρόσωπα, τὰ δρασάντα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τὸ δὲ συμπέρασμα περὶ τοῦ κτίστου ἢ μᾶλλον ἀνανεωτοῦ τοῦ παρεκκλησίου δύναται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Γ. Ι. Θεοχαρίδου, Οἱ Ίδρυται τῆς ἐν Θεσσαλονίκη Μονῆς τῶν Βλατιτᾶδων. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τιμητικοῦ τόμου εἰς τὸν Ἁγιον Γρηγόριον Παλαμᾶν 1359 - 1959). Θεσσαλονίκη, 1959. 8ον, σ. 49 - 70.

Ὅπως πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς, πολυάριθμοι ἦσαν ἐν Θεσσαλονίκη αἱ μοναί, ἀφοῦ καὶ κατὰ τὸ 1576, δηλ. 146 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν, ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ 20 ναοὶ ἐνοριακοὶ καὶ μοναστηριακοὶ, λειτουργοῦμενοι κανονικῶς, καὶ ἄλλοι 10 ἀτάκτως καθ' ὀρισμὲνας ἑορτάς. Οὕτως ἢ πόλις παρουσίαζεν ὄψιν ἀληθινῆς παπαδουπόλεως ἢ καλογερουπόλεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προκύπτει καὶ ἐξ ὄσων λέγει κατὰ τῶν μοναχῶν περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὁ πολὺς μητροπολίτης Εὐστάθιος. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων μονῶν μία μόνον διεσώθη, ἡ περιβλεπτος καὶ πασίγνωστος Μονὴ τῶν Βλατιτᾶδων, τῆς ὁποίας ἡ κτίσις κατὰ τινὰ ἐπιγρα-